

Dva primera iz prakse v Tržaški pokrajini: jusarska skupnost Opčine in srenjska skupnost Boljunec

Romina Rodela

Univerza v Wageningenu, P.O. Box 8130, 6700 EW Wageningen

Izvelek:

V tem poglavju se bomo posvetili specifikam upravljanja naravnih virov in vzdrževanju krajine na Krasu, ki ju bomo obravnavali na podlagi dveh primerov. Opisali bomo, kako so v jusarski skupnosti Opčine razpolagali z naravnimi viri v preteklosti in kako z njimi razpolagajo danes. Nato bomo opisali oblike sodelovanja med srenjsko skupnostjo Boljunec in naravnim rezervatom doline Glinščice, ki je obenem tudi območje Natura 2000.

Ključne besede: jusarska skupnost, srenjska skupnost, Opčine, Boljunec

Abstract:

The purpose of this chapter is present two empirical cases and discuss the role communal groups have in the management of local natural resources as well as the karstic landscape. To this end will describe how the communal group Opčine has managed resources in the past and how it does today. Then will describe the current activities and collaboration between the communal group Boljunec and the management authority of the Glinščica protected area which also is a Natura 2000 site.

Key words: communal groups, Opčine, Boljunec

1. Uvod

V prejšnjem poglavju smo predstavili pregled dogajanj, za katera menimo, da so vplivala na razvoj kraških jusov in srenj na italijanski strani meje. Opazili smo, da se je odnos do lastnine, skupnosti in naravnega vira skozi čas spreminjal in za razliko od predhodnih obdobij, ko so srenje in jusi služili kot podpora preživetvenim strategijam kraških gospodinjstev, danes prispevajo predvsem k spodbujanju medsebojnega povezovanja in vzdrževanju kraške krajine. To je posebej zanimivo, saj s tem, ko preprečujejo zaraščanje, pripomorejo tudi k ohranjanju biotske pestrosti, kar je eden izmed poglobitvenih ciljev okoljske politike Evropske Unije. Evropska Unija je za ohranjanje biotske pestrosti predvidela vzpostavitev varstvenih območij, poznanih kot Natura 2000, ki tvorijo mrežo ekološko pomembnih naravnih območij in tako omogočajo varovanje življenjskih okolij (habitatov) in vrst. To se uresničuje preko Direktive o pticah in Direktive o habitatih, ki skupaj predstavljata pravno osnovo in strokovni okvir evropskega varstva narave (ZRSVN, 2012). Kot članico Evropske Unije omenjeni direktivi obvezujeta tudi Italijo. Posledično je v letih 2006 in 2007 dežela Furlanija – Julijska krajina razglasila kot varovano območje Natura 2000 precejšen del kraške krajine in se tako zavezala, da bo prispevala k ohranjanju ugodnega ekološkega statusa življenjskih okolij in vrst na Krasu. Pri tem ne moremo spregledati, da se precejšen del območij, razglašeni za varovana, nahaja prav na srenjskih in jusarskih posestih.

V tem poglavju se bomo posvetili specifikam upravljanja naravnih virov in vzdrževanju kraške krajine. Pri tem bomo upoštevali novodobne zahteve varovanja življenjskih okolij (habitatorov) in vrst, ki izhajajo iz omenjenih predpisov. To bomo obravnavali skozi dva primera. Osredotočili se bomo na jusarsko skupnost Opčine in srenjsko skupnost Boljunec. Opisali bomo, kako so v jusarski skupnosti Opčine z naravnimi viri razpolagali v preteklosti in kako danes. Nato bomo opisali sodelovanje med srenjsko skupnostjo Boljunec in naravnim rezervatom doline Glinščice. V nadaljevanju bomo najprej podali splošen opis območja in izpostavili ključne okoljske izzive, s katerimi se danes srečuje Kras. Nato bomo podali krajši opis metod dela, ki mu bo sledil opis rabe virov v omenjenih skupnostih.

2. Opis območja

Preučevanje vloge jusarskih in srenjskih skupnosti pri upravljanju naravnih virov na Krasu je predvsem interdisciplinarni izziv, saj zahteva, da pri tej nalogi upoštevamo več gledišč. Kot smo že omenili, je potrebno upoštevati zgodovinska dogajanja, ki so se vrstila na tem ozemlju, in njihov vpliv na družbeno-ekonomski razvoj kraških vasi vse do danes. Prav tako moramo upoštevati geomorfologijo, klimatske posebnosti in delovanje ekosistemov na Krasu, saj je prav kombinacija teh prispevala k oblikovanju preživetvenih strategij kraškega človeka in načinov rabe prostora. Oboje je vplivalo na kraško krajino in ji dalo takšen videz, kot ga poznamo danes, kjer suhi zid deli površine, ki so ponekod poraščene z brinjem, ponekod s suhim traviščem, ponekod pa posute s skalo in kamenjem. Zgodovinska dogajanja smo razčlenili že v prejšnjem poglavju, zato se tukaj ne bomo ponavljali. Opisali bomo naravno okolje in njegove rabe.

Kras je zaključen geografski prostor, sestavljen iz apnenčasto-dolomitnih tal in karbonatnih kamnin, ki prevladujejo nad rodovitno prstjo. Viri navajajo, da sta kombinacija kamnitih površin, ki so sicer neprimerne za kmetijstvo, ter toplejša klima pripomogli k temu, da se je tu uveljavila skupna paša (Panjek, 2006; Vilfan, 1954). V času, ko je bil človek še močno odvisen od rodovitne prsti, se je naseljeval predvsem v njeni bližini, površine s slabšimi pogoji pa je uporabljal kot pašnike. Tla so na Krasu precej plitva in gojenje kultur je nekoliko oteženo, čeprav se v določenih predelih najdejo tudi debelejšje plasti, kar je prispevalo k temu, da se je ponekod uveljavilo tudi kmetijstvo. Relief je vrtačast in skalnat in krajina je poraščena s travinjem in kraško gmajno. Panjek (2006) piše, da je bilo tam, kjer je bila zemlja rodovitna, večinoma potrebno izvesti še kakšno prilagoditveno delo. Vrtačo so na primer morali preoblikovati v obdelovalno površino, potrebno je bilo zgraditi oporne zidove za terase, počistiti kamenje itd. Zelo značilno prilagoditveno delo so suhi zidovi, za katere se predpostavlja, da so bili postavljeni za namen paše, obrambe pred burjo in morda tudi za namen označevanja površin (Panjek, 2006). Za Kras so značilni tudi kali, ki so jih izdelovali za potrebe napajanja drobnice in nato še živine. Kjer je bila zemlja rodovitna, so gojili več kultur skupaj, npr. pšenico, oves, rž, piro, ječmen, sirek, ajdo, proso, zelje, koruzo, krompir in vrste zelenjave (Panjek, 2006; Verginella, 2003). Gojili so tudi trto, ki je še danes zelo značilna.

Na podlagi francoskega katastra z začetka 19. stoletja je Panjek (2006) skušal sestaviti podobo kraške krajine v novem veku. Navaja, da so se v neposredni bližini vasi nahajali vrtovi, njive in travniki. Obdani so bili z neobdelanimi površinami, na katerih so bili raztreseni še koščki obdelane zemlje, in to predvsem v dolinah. Obsežen del območja so

prekrivala nerodovitna tla, ki so ponekod prehajala v kamnit svet, in predvideva se, da so se te površine uporabljale predvsem za pašo. Ker so bile gospodarske razmere v vaseh slabe, so domačini lažje shajali tako, da so združili ovce v čredo in nato skupaj pridelovali sir. Vilfan (1954) je zapisal, da so gospodinjstva na Krasu imela male črede ovac in če bi jih sama pasla,

bi pridelala le od 4 do 7 litrov mleka dnevno, kar ne bi zadostovalo za pridelavo sira. Drobница ali živina sta bili v lasti posameznih družin, pasli pa so ju na skupnem pašnem svetu. Na Krasu so pasli predvsem drobnico, paša živine pa se je razvila pozneje, predvsem po letu 1800, ko se je povečalo povpraševanje v Trstu, kamor so kraške gospodinjke odhajale prodajat mleko in mlečne izdelke (Verginella, 2003). Pozneje, v času rasti urbanih naselij in širjenja tržaške luke, se je pašo začelo postopoma opuščati, saj so kraški kmetje začeli iskati zaposlitev v drugih panogah. Danes se s pašo ukvarja le peščica Kraševcev.

Kras je bil redko poseljena in pretežno agrarno-pastoralna krajina vse do 2. polovice 20. stoletja, ko so se začeli pojavljati pritiski urbanizacije in ko se je povečalo povpraševanje po bivalnih naseljih in obrtnih conah. Začeli so se izvajati invazivni infrastrukturni posegi, ki danes vidno zaznamujejo kraško krajino, kot na primer avtocesta Trst-Benetke, in to vodi do napetosti. Na posvetu, ki so ga leta 1994 v Padričah organizirale srenjske in jusarske skupnosti, so se te opredelile do tovrstnih posegov, za katere menijo, da so pretirani in vsiljivi. G. Zoran Sosič (1994:18), podpredsednik jusarskega odbora Opčine, pa je takrat pojasnil, da »so izmaličili prej homogeno krajino«. Tema omenjenega posveta je bila varovanje kraške krajine in predstavniki srenj in jusov so izrazili željo, da se naravo ustrezno varuje, ohranja krajino in upošteva potrebe kraškega človeka. Na posvetu je beseda tekla o jusarskih in srenjskih površinah, ki so bile vključene v naravne rezervate, ustanovljene z deželnim odlokom leta 1996 (tabela 1). Na posvetu so izpostavili, da so odločitve, ki posegajo v njihovo posest in kvaliteto bivanja, vse prevečkrat sprejete »od-zgoraj-navzdol«, s strani funkcionarjev, ki lokalnih razmer ne poznajo in zato težje predvidijo, kako bodo nekateri posegli vplivali na naravno okolje in ljudi. Prav tako so izpostavili, da se prevečkrat dogaja, da so lokalne skupnosti glede morebitnih posegov seznanjene šele takrat, ko je bila večina ključnih odločitev že sprejeta, kar dopušča zelo malo možnosti, če sploh, za usklajevanje z lokalnimi potrebami. Iz zbornika omenjenega posveta lahko opazimo, da je to bil trenutek, ko so jusarske in srenjske skupnosti izrazile željo in potrebo po vključitvi v procese odločanja, ki se navezujejo na Kras in na kraške naravne vire.

V obdobju med letoma 2006 in 2007 je dežela razglasila za območja Natura 2000 območja, ki se večinoma nahajajo na srenjskih in jusarskih posestih. Za razliko od predhodnih izkušenj je bilo pri pripravi načrtov upravljanja območij Natura 2000 omogočeno, da so srenjske in jusarske skupnosti pri aktivnostih sodelovale. Načrti upravljanja območij Natura 2000 so bili oblikovani participativno; organizirane so bile delavnice, ki so se jih udeležili deležniki, in javne razprave, ki se jih je udeležila širša populacija. Na teh dogodkih so lahko domačini in drugi nosilci interesov izrazili želje in potrebe v povezavi s smernicami upravljanja.

Tabela 1: Naravni rezervati na Krasu

Naziv	Občina, kjer se nahaja	Ha	Območje Natura 2000
Naravni rezervat Devinske stene	Trst	107 ha – od tega je 63 ha morskih površin	Tržaški in goriški Kras SIC IT3340006
Naravni rezervat Volnik	Trst	285 ha	Tržaški in goriški Kras SIC IT3340006
Naravni rezervat Dolina Glinščice	Trst	746 ha	Tržaški in goriški Kras SIC IT3340006
Naravni rezervat Medvedjak	Repentabor	156 ha	Tržaški in goriški Kras SIC IT3340006
Naravni rezervat Doberdobsko in Prelozno jezero	Gorica	726 ha	Tržaški in goriški Kras SIC IT3340006

3. Metode dela

Za pripravo tega poglavja smo uporabili vire, ki so bili opisani že v prejšnjem poglavju, in ustna pričanja domačinov, živečih na Krasu. Ustna pričevanja so primerna metoda za razumevanje življenja na podeželju in to predvsem v primerih, kjer je na voljo malo pisnih virov ali so ti težko dosegljivi. Z desetimi sogovorniki smo se pogovarjali z namenom, da bi pridobili dostop do informacij glede delovanja v preteklosti in bolje razumeli današnja dogajanja. Izvedli smo delno strukturirane intervjuje in se tako pogovarjali z domačini, s člani in predstavniki jusov in srenj iz Opčin, Boljunca, Gročane in Gropade. Prvi kontakt smo vzpostavili s predstavniki srenj in jusov, katerih kontakte nam je posredovala Agrarna skupnost – Comunanza. Do sogovornikov smo pristopili tako, da smo jih najprej kontaktirali po telefonu, jim obrazložili namene raziskave in jih zaprosili za možnost ustnega pogovora. Večina je v to privolila, nekateri pa so zaradi časovne stiske raje izvedli krajši pogovor po telefonu oz. so prošnjo odklonili. Osebni pogovori so bili izvedeni v slovenskem jeziku, izjemoma v italijanskem, trajali pa so od 1 ure do 3,5 ur. Sogovornike smo vprašali, če nam lahko predlagajo, na koga se še lahko obrnemo, in predlagali so nekaj imen, večkrat pa so tudi sami poklicali morebitne sogovornike in nam posredovali nove kontakte (metoda vzorčenja: snežna kepa).

Glede izbire tu opisanih primerov smo se posvetovali s sogovorniki iz Agrarne skupnosti – Comunanze in se tako odločili za jusarsko skupnost Opčine in srenjsko skupnost Boljunec. Omogočen nam je bil dostop do splošnih podatkov, ki smo jih povzeli v tabeli 1. Za podrobne informacije glede delovanja pa smo se pogovorili s predstavniki in člani teh skupnosti.

Tabela 1: Splošni podatki za jusarsko skupnost Opčine in srenjsko skupnost Boljunec

	JUSARSKA SKUPNOST OPČINE	SRENJSKA SKUPNOST BOLJUNEC
Vpis v tržaški kataster	1834	1881
Tip lastnine	Občina Repentabor, Garbovec (katastrske občine)	20% zemljiške površine (oljke) 30% pašnik/gmajna 50% gozd, borovci, hrasti
Število članov (podatek iz leta 2001)	244 družin	111 družin
Delež članov z urejenim dedovanjem	vsi	vsi
Delež članov, ki živi v kraju, iz katerega izhaja	95% (če odidejo živet izven pokrajine, se pravica zamrzne)	95% (če odidejo živet izven pokrajine, se pravica zamrzne)
Delež članov, ki se ukvarja s kmetijsko dejavnostjo (okvirna ocena)	3	10
Površina zemljišč	392 hektarjev	236 hektarjev
Delež sečnje za potrebe članstva po lesu	80 quintale 100/1quintal Gre na roboto 30 družin	80 quintale 100/1quintal Gre na roboto 20 družin
Dobiček iz poslovanja 2008	dohodki: 11.982,16 evrov (najemnine, prispevki) stroški: 7.032,53 evrov (vzdrževalni stroški pisarne, prispevki)	dohodki: 42.000 evrov (najemnine, prispevki) stroški: 20.000 evrov (investicije v skupno lastnino, nakup strojev)

Vir: Arhiv Agrarne skupnosti jus – srenje/Communanza (21. 2. 2012)

4. Jusarska skupnost Opčine

Jusarska skupnost Opčine je bila v tržaški kataster vpisana leta 1834 in je po obsegu površine, ki danes zajema 392 ha, največja vaška skupnost na Krasu (aneks 2). V lasti ima pašnike, travnike, gozdove, ceste, pokopališče in cerkev (tabela 1). V nadaljevanju bomo na kratko opisali, kako je skupnost razpolagala z naravnimi viri nekoč in kako to počne danes.

Jusarska skupnost Opčine je družinska skupnost, ki združuje 244 upravičencev oz. družin. Kot je to veljalo za druge, je tudi ta skupnost imela svoj odbor, v katerem so sedeli predstavniki skupnosti, ki so se redno sestajali in sprejemali odločitve glede koriščenja in upravljanja naravnih dobrin/virov. Golemac (1998) piše, da je odločitve odbora širši skupnosti oznanjal župnik po maši in navaja, da je nekoč jusarska skupnost Opčine imela v navadi, da se je pašna površina razdelila na cone, ki so jih nato koristili tisti člani, ki so živeli v njihovi bližini. Tudi druge površine, npr. gozdove, so razdelili na cone in vsak upravičenec je lahko na dodeljenih površinah pobiral listje, želod ali drva. Diego Masiello (1992) navaja, da so domačini redko trgali zeleno listje. Po navadi so počakali, da je po kakšni močni burji listje odpadlo in so ga nato pobrali za uporabo v hlevu (stelja). Zeleno listje so trgali le izjemoma, v času nuje, da drevja ne bi oškodovali. Nekako drugače pa je potekalo sekanje

dreves v skupnem gozdu, ki se je izvajalo vsake tri do pet let in je potekalo nekako takole; najprej so se pogovorili o tem, kje in koliko bodo sekali. Nato so se na določen dan zbrali skupaj in vsak s svojo opremo odšli v gozd. Vsaka družina je poslala krepkega moškega, sposobnega za delo v gozdu, in če takšnega pri hiši ni bilo, ga je družina najela. Ob vsaki sečnji so določili vodjo operacij, ki je dogajanje tudi koordiniral. Dajal je napotke v zvezi s tem, kaj naj se poseka, in pazil, da sečnja poteka pravilno. Ko so s sekanjem dreves zaključili, so les porazdelili po kupčkih primerljive velikosti in vsebine (mali in veliki kosi), ki jih je bilo toliko kot moških, ki so se udeležili sečnje. Če družina ni poslala nobenega, ki bi pomagal pri delu, je izgubila pravico do drevja. Kupe so oštevilčili in nato žrebali.

Danes zadeve potekajo precej drugače. Od navedenih dobrin so danes v rabi gozd, pašniki in kali. Posege v skupnem gozdu jusarska skupnost usklajuje z Gozdarsko službo, ki izda potrebna dovoljenja. Jusarska skupnost najprej conira površine in nato gozdar označi drevesa, primerna za posek. Sekanje dreves ni več skupna aktivnost, saj ga danes izvajajo posamezniki, vključno s prevozom drevja na dom. Sogovorniki so povedali, da se je tovrstni pristop uveljavil predvsem zato, ker je manj zavezujoč, kar zadeva organizacijo skupnega dela, saj tako vaščani niso vezani drug na drugega in gredo v gozd takrat, ko imajo čas. Sogovorniki so povedali, da je zaradi upada interesa s strani upravičencev večkrat omogočeno, da se sečnje udeležijo tudi drugi domačini, ki sicer niso člani jusarske skupnosti. Sečnjo nadzoruje skupina petih članov, ki po terenu preverja, da se ne poškoduje drevja. Če pride do škode in je potrebna sanacija, uporabijo depozit, ki so ga udeleženci nakazali jusarski skupnosti preden so se odpravili v gozd sekati drevje. Sečnja poteka vsako leto, kar omogoča redno vzdrževanje. Sogovorniki so povedali, da na hektarju pustijo okoli 60 dreves, saj menijo, da to ustreza lokalnim razmeram; drevje namreč zadržuje vlago, pomaga pri ohranjanju rodovitne prsti in nudi senco v poletnih dnevih. Jusarska skupnost Opčine tudi redno vzdržuje poti in pobira suhljad.

Naslednja aktivnost, s katero se ukvarja jusarska skupnost Opčine, je paša. Tu se pase okoli 40 glav drobnice, tj. kraških ovac (Istrska pramenka), ki so odporne in prilagojene na to okolje. V primerjavi z gozdom so posegi na pašnem svetu manj birokratizirani in skupnost ima še vedno določeno avtonomijo glede odločitev, kje in koliko časa se bo drobnica pasla. Za razliko od gozdnih površin raba pašnega sveta namreč še ni predmet pravilnikov. Srenjska skupnost lahko prosto odloča o rabi teh površin in večkrat tudi omogoča uporabo svojega pašnega sveta drugim jusarskim in srenjskim skupnostim. Sogovorniki so povedali, da se glede tega sicer predhodno dogovorijo, saj pazijo na to, da se ovce ne pasejo predolgo, in na to, da paša ne poteka na istih območjih. To seveda velja za pašni svet in tiste površine, ki niso sestavni del naravnih rezervatov. Če pašne površine spadajo v naravni rezervat namreč veljajo pravila varovanja, ki so jih srenjske skupnosti dolžne upoštevati. Glede tega se usklajujejo z upravitelji ali s pristojno službo dežele Furlanija – Julijska krajina. Poleg naravnih rezervatov je leta 2006 in leta 2006 dežela Furlanija – Julijska krajina razglasila precejšnji del Krasa za območje Natura 2000. Sogovorniki so povedali, da je skupno 80 % posesti jusarske skupnosti Opčine opredeljenih kot območje Natura 2000.

Paša je za Kras še posebej primeren način upravljanja. Drobnica, prilagojena tukajšnjim razmeram, doseže tudi težko dosegljive in s kamenjem posute površine ter poje travo, še preden se posuši. Sogovorniki so povedali, da je paša še posebej koristna proti požarom, kar lahko potrdimo na podlagi izjemno velikega požara, ki je izbruhnil marca letos in ki je žal razsajal prav na posesti jusarske skupnosti Opčine. Požgal je okoli 80 hektarjev in za seboj pustil veliko škodo. Vendar se nekaterih površin, na katerih so se pasle ovce, požar ni dotaknil, saj tam ni bilo skoraj nič suhljadi. Sogovorniki so povedali, da je požar ponovno

izpostavil ranljivost kraškega prostora in tako opozoril, da je potrebno krajino upravljati razumno, upoštevajoč lokalne razmere.

5. Srenjska skupnost Boljunec

Srenjska skupnost Boljunec je bila v tržaški kataster vpisana leta 1881 in je prav tako ena izmed večjih, saj obsega 236 ha (aneks 2). V lasti ima pašnike, travnike, gozdove, cesto, pokopališče, cerkev in nepremičnino, tj. stanovanjsko hišo in poslovno stavbo, ki je trenutno v najemu (tabela). Srenja Boljunec je zanimiva tudi zato, ker že več let sodeluje z upravo naravnega rezervata Dolina Glinščice.

Dolina reke Glinščice je bila leta 1996 razglašena za naravni rezervat, ki obsega 784,12 hektarjev, upravlja pa ga občina Dolina oziroma posebno ustanovljena občinska pisarna, v okviru katere deluje skupina strokovnjakov. Po razglasitvi je bila urejena učna pot, pripravljen je bil interaktivni vodič po flori Glinščice (guida interattiva della Flora della Val Rosandra) in izdanih je bilo več publikacij. Upravljanje naravnega rezervata poteka v tesnem sodelovanju z lokalno skupnostjo, saj precejšen del rezervata, približno 90 %, obsega površine, ki so last posameznikov ali srenjske skupnosti in vključujejo gozdne površine ter pašnike v obsegu cca 730 hektarjev, za katere skrbijo in jih redno vzdržujejo prav vaše skupnosti. Občina Dolina je sodelovanje s srenjami razširila tudi na druga področja in ji dala v upravljanje sprejemni center, ki se nahaja v Kulturnem centru v Boljuncu. Sprejemni center zaposluje pet mladih dvojezičnih domačinov, ki skrbijo za informacije in usmerjajo obiskovalce naravnega rezervata. Sprejemni center služi tudi kot promocijska točka, organizira vodene izlete in pomaga obiskovalcem glede nastanitev. Tovrstno sodelovanje je urejeno preko pogodb in sporazumov, financira pa se iz sredstev, ki jih za upravljanje rezervata namenja dežela. Sredstva se nakažejo srenji, ki z njimi upravlja skladno s svojim poslanstvom. Uporablja jih na primer za vzdrževalne namene (tabela 1: prihodki in odhodki), občasno pa jih investira v vaško infrastrukturo. Sogovorniki so izrazili željo po spodbujanju sodelovanja z domačini in lokalnimi akterji. Menijo namreč, da je naloga naravnega rezervata tudi ta, da pripomore h kvaliteti bivanja, ne pa da domačne zgojji bremeni.

Opazimo lahko, da sodelovanje med upravo parka in lokalno skupnostjo poteka predvsem v smeri usklajevanja lokalnih potreb s cilji varovanja narave. To je prišlo do izraza v času, ko je uprava parka začela pripravljati Načrt varovanja in razvoja (*v originalu: Piano di conservazione e sviluppo*), v katerem so podane tudi konkretne razvojne smernice, kot na primer spodbujanje turizma. Načrt varovanja in razvoja je uprava parka pripravila v sodelovanju z lokalnim prebivalstvom. Oktobra 2009 je bilo izvedeno prvo srečanje, ki so se ga udeležili predstavniki srenjskih skupnosti. Srečanju so sledili tudi pogovori z drugimi nosilci interesov (društvi, podjetniki, zbornico), pri katerih so sodelovali tudi drugi domačini. Izvedenih je bilo več delavnic (tavoli tematici) in javnih razprav (forumov). Na delavnicah je beseda tekla o izbranih temah, na javnih razpravah pa se je obravnavalo teme splošnega značaja. Sogovorniki so povedali, da so udeleženci redno spremljali aktivnosti in pri njih sodelovali. Delavnic se je udeležilo 30 ljudi, javnih razprav pa tudi 100, kar je zelo dobra udeležba, če upoštevamo, da v celotni občini Dolina živi 5.913 ljudi.

Omeniti moramo, da se tovrstnih aktivnosti domačini ne udeležujejo množično. Za primerjavo lahko omenimo, da je pri ustanavljanju Krajinskega parka Goričko, kjer je bil uporabljen zelo podoben pristop, sodelovalo okoli 250 domačinov, čeprav v njem živi skupno

22.000 prebivalcev (Rodela, 2012). Uprave varovanih območij se pogosto soočajo z na pol praznimi dvoranami ali z neustrezno starostno strukturo na teh dogodkih. Moramo namreč upoštevati, da udeležba ni mogoča za vse ali pa zanje ni zanimiva. Udeležba na tovrstnih aktivnostih je sicer dober pokazatelj »stanja« v območju. Če so na primer tovrstni dogodki dobro obiskani, to nakazuje, da se domačini zavzemajo, so proaktivni in dejansko želijo prispevati k uresničevanju sprememb. To je tudi pokazatelj, da je skupnost dobro povezana in da je vajena skupnega delovanja. Glede na to, da se domačini redno angažirajo pri skupnih zadevah, lahko predvidevamo, da za obravnavani primer velja oboje.

Načrt varovanja in razvoja je dokument, katerega naloga je usklajevanje lokalnih razvojnih potreb s cilji varovanja narave. Pri tem pa se pojavi vprašanje, kako se tovrstni načrt umešča vis-a-vis načrtu upravljanja območij Natura 2000, kjer je varovanje narave vendarle bolj v ospredju. Gradiv na to temo nismo našli in zato smo se obrnili na sogovornike, ki so nam povedali, da je za enkrat to še odprto vprašanje, ki ga obravnavajo pristojni organi. Oba načrta namreč spremlja in sprejema dežela.

6. Zaključki

V tem poglavju smo na kratko opisali dva primera vaških skupnosti. V prvem primeru smo opisali načine rabe virov danes in v preteklosti ter izpostavili željo kraških vaških skupnosti po bolj razumnem in participativnem upravljanju kraške krajine. V drugem primeru pa smo se osredotočili na oblike sodelovanja in opisali, kako potekajo v dolini reke Glinščice, kjer uprava rezervata aktivno sodeluje z domačini in drugimi nosilci interesov. To je še posebej zanimiv primer, saj so bili domačini vključeni že v zgodnjo fazo priprave Načrta varovanja in razvoja, kar je omogočilo, da so izrazili morebitna pričakovanja in lokalne potrebe. Poleg tega pa v tem primeru lahko opazimo tudi zanimivo obliko sodelovanja. Na podlagi sporazuma med upraviteljem območja in srenjsko skupnostjo slednja namreč skrbi za sprejemni center in tudi za to, da so poti, gozdovi in pašne površine urejeni. To izvaja skladno s smernicami varovanja in tako omogoča vzdrževanje življenjskega okolja rastlinskih in živalskih vrst ter posledično na neposreden način prispeva k ohranjanju biodiverzitete. Hkrati pa je tovrstno sodelovanje tudi priložnost za samo srenjsko skupnost, ki tako ostaja aktivna in preko novih dejavnosti pritegne tudi interes mlajših generacij, kar pozitivno vpliva na ohranjanje tradicije in žive dediščine, vezane na srenjsko skupnost.

7. Literatura

Carestiato, N. (2008). Beni comuni e la proprietà collettiva come attori territoriali per lo sviluppo locale. Doktorska naloga. Univerza v Padovi.

Bratina, D., 1988. Slovenci v Trstu: zgodovinski subjekt, ki ga je treba skriti? (Slovenes of Trieste: A Historic Subject that Needs to Be Hidden Away?). In *La voix slovène. Slovenski glas. La voce Slovena*. Jože Pirjevec, ed. Trst: Narodna in študijska knjižnica v Trstu, 61-71.

Masiello, D., 1992. Carso appunti forestali : curiosità, storia, itinerari, crittogame, regolamenti, grandi patriarchi e produzioni di alcuni boschi carsici tra Venezia Giulia e Slovenia. Associazione sportiva e culturale dei Corpi Forestali del Friuli Venezia Giulia, Trieste.

Zbornik posveta 1996 Il parco del Carso: cos' e, e cosa non e' un parco naturale/Kraški Park: kaj je in kaj ni naravni park. Sciarada, Opčine.

- Rodela R. (2012). Advancing the deliberative turn in natural resource management: an analysis of discourses on the use of local resources. *Journal of Environmental Management*
- Rožac Darovec, V., 2006. Enbot je bilo težko, ma lepo: Ekonomija istrskega podeželja med tradicijo in modernizacijo na primeru vasi Rakitovec v 1. polovici 20. Stoletja. *Zgodovina za vse* 13 (1): 74-91.
- Panjek, Aleksander, 2006. Človek, zemlja, kamen in burja. *Zgodovina kulturne krajine Krasa*, Založba Annales: Koper.
- Golemac, N., 1998 *Comunità e beni comunali nel carso triestino e goriziano*. Zbirka *Diplomske Naloge*. SLORI. Trst.
- Zavod Republike Slovenie za Varovanje Narave, 2012
- Verginella, M., 2003. La campagna triestina. V Finzi, R., Panariti, L. U, *Storia economica e sociale di Trieste: La città dei traffici (1719-1918)*. Str. 461-483. Trieste, Lint.
- Vilfan, S., 1972. Komun v Črnotičah, *Traditiones*, 1: 155.